Lang. Code : 16

इस पुस्तिका में **16** पृष्ठ हैं ।
This booklet contains **16** pages.

TAJ 19-I

प्रश्न-पत्र I / PAPER I
संस्कृत भाषा परिशिष्ट
Sanskrit Language Supplement
भाग IV & V / PART IV & V

परीक्षा पुस्तिका संकेत
Test Booklet Code

P

परीक्षा पुस्तिका संख्या
Test Booklet No.

इस परीक्षा पुस्तिका को तब तक न खोलें जब तक कहा न जाए ।
Do not open this Test Booklet until you are asked to do so.
इस परीक्षा पुस्तिका के पिछले आवरण (पृष्ठ 15 व 16)पर दिए निर्देशों को ध्यान से पढ़ें ।
Read carefully the Instructions on the Back Cover (Page 15 & 16) of this Test Booklet.

संस्कृत में निर्देशों के लिए इस पुस्तिका का पृष्ठ 2 देखें । / For instructions in Sanskrit see Page 2 of this Booklet.

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

1. यह पुस्तिका मुख्य परीक्षा पुस्तिका की एक परिशिष्ट है, उन परीक्षार्थियों के लिए जो **या** तो भाग IV (भाषा I) **या** भाग V (भाषा II) **संस्कृत** भाषा में देना चाहते हैं, लेकिन **दोनों नहीं** ।
2. परीक्षार्थी भाग I, II, III के उत्तर मुख्य परीक्षा पुस्तिका से दें और भाग IV व V के उत्तर उनके द्वारा चुनी भाषाओं से ।
3. अंग्रेज़ी व हिन्दी भाषा पर प्रश्न मुख्य परीक्षा पुस्तिका में भाग IV व भाग V के अन्तर्गत दिए गए हैं । भाषा परिशिष्टों को आप अलग से माँग सकते हैं ।
4. इस पृष्ठ पर विवरण अंकित करने एवं उत्तर पत्र पर निशान लगाने के लिए **केवल काले/नीले बॉल पॉइंट पेन** का प्रयोग करें ।
5. इस भाषा पुस्तिका का **संकेत** है **P**। यह सुनिश्चित कर लें कि इस भाषा परिशिष्ट पुस्तिका का संकेत, उत्तर पत्र के **पृष्ठ**-2 एवं मुख्य परीक्षा पुस्तिका पर छपे संकेत से मिलता है । अगर यह भिन्न हो, तो परीक्षार्थी दूसरी भाषा परिशिष्ट परीक्षा पुस्तिका लेने के लिए निरीक्षक को तुरन्त अवगत कराएँ ।
6. इस परीक्षा पुस्तिका में **दो** भाग IV और V हैं, जिनमें **60** वस्तुनिष्ठ प्रश्न हैं, जो प्रत्येक 1 अंक का है :
   भाग-IV : भाषा I - (संस्कृत) (प्र. 91 से प्र. 120)
   भाग-V : भाषा II - (संस्कृत) (प्र. 121 से प्र. 150)
7. भाग-IV में भाषा-I के लिए 30 प्रश्न और भाग-V में भाषा-II के लिए 30 प्रश्न दिए गए हैं । इस परीक्षा पुस्तिका में केवल संस्कृत भाषा से संबंधित प्रश्न दिए गए हैं । **यदि भाषा-I और/या भाषा-II में आपके द्वारा चुनी गई भाषा(एँ) संस्कृत के अलावा है तो कृपया उस भाषा वाली परीक्षा पुस्तिका माँग लीजिए । जिन भाषाओं के प्रश्नों के उत्तर आप दे रहे हैं वह आवेदन पत्र में चुनी गई भाषाओं से अवश्य मेल खानी चाहिए ।**
8. **परीक्षार्थी भाग-V (भाषा-II) के लिए, भाषा सूची से ऐसी भाषा चुनें जो उनके द्वारा भाषा I (भाग-IV) में चुनी गई भाषा से भिन्न हो ।**
9. रफ कार्य परीक्षा पुस्तिका में इस प्रयोजन के लिए दी गई खाली जगह पर ही करें ।
10. सभी उत्तर केवल OMR उत्तर पत्र पर ही अंकित करें । अपने उत्तर ध्यानपूर्वक अंकित करें । उत्तर बदलने हेतु श्वेत रंजक का प्रयोग निषिद्ध है ।

INSTRUCTIONS FOR CANDIDATES

1. This booklet is a supplement to the Main Test Booklet for those candidates who wish to answer **EITHER** Part IV (Language I) **OR** Part V (Language II) in **SANSKRIT** language, but **NOT BOTH**.
2. Candidates are required to answer Parts I, II, III from the Main Test Booklet and Parts IV and V from the languages chosen by them.
3. Questions on English and Hindi languages for Part IV and Part V have been given in the Main Test Booklet. Language Supplements can be asked for separately.
4. Use **Black/Blue Ball Point Pen only** for writing particulars on this page / marking responses in the Answer Sheet.
5. The CODE for this Language Booklet is **P**. Make sure that the CODE printed on **Side-2** of the Answer Sheet and on your Main Test Booklet is the same as that on this Language Supplement Test Booklet. In case of discrepancy, the candidate should immediately report the matter to the Invigilator for replacement of the Language Supplement Test Booklet.
6. This Test Booklet has **two** Parts, IV and V, consisting of **60** Objective Type Questions, each carrying 1 mark :
   Part-IV : Language I - (Sanskrit) (Q. 91 to Q. 120)
   Part-V : Language II - (Sanskrit) (Q. 121 to Q. 150)
7. Part-IV contains 30 questions for Language-I and Part-V contains 30 questions for Language-II. In this Test Booklet, only questions pertaining to Sanskrit language have been given. **In case the language/s you have opted for as Language-I and/or Language-II is a Language other than Sanskrit, please ask for a Test Booklet that contains questions on that language. The language being answered must tally with the languages opted for in your Application Form.**
8. **Candidates are required to attempt questions in Part -V (Language-II) in a language other than the one chosen as Language-I (in Part-IV) from the list of languages.**
9. Rough work should be done only in the space provided in the Test Booklet for the same.
10. The answers are to be recorded on the OMR Answer Sheet only. Mark your responses carefully. No whitener is allowed for changing answers.

परीक्षार्थी का नाम (बड़े अक्षरों में) : _____
Name of the Candidate (in Capitals) :
अनुक्रमांक : (अंकों में) _____
Roll Number : in figures
: (शब्दों में) _____
: in words
परीक्षा केन्द्र (बड़े अक्षरों में) : _____
Centre of Examination (in Capitals) :
परीक्षार्थी के हस्ताक्षर : _____ निरीक्षक के हस्ताक्षर : _____
Candidate's Signature : Invigilator's Signature :
Facsimile signature stamp of
Centre Superintendent _____

P

Lang. Code : 16

TAJ 19-I

परीक्षा-पुस्तिका-संकेतकम्

P

अस्यां पुस्तिकायां 16 पृष्ठानि सन्ति ।

प्रश्नपत्रम् I

संस्कृत-भाषा-परिशिष्टम्

भाग: IV च V

यावन्न कथ्येत तावत् इयं परीक्षा-पुस्तिका न अनावरणीया ।

अस्या: परीक्षा-पुस्तिकाया: पृष्ठावरणयो: (पृष्ठे 15 एवं 16) प्रदत्ता: निर्देशा: ध्यानपूर्वकं पठनीया: ।

परीक्षार्थिभ्यो निर्देशा:

1. इयं पुस्तिका मुख्य-परीक्षा-पुस्तिकाया: एकं परिशिष्टम् तेभ्य: परीक्षार्थिभ्य: अस्ति ये IV (भाषा I) भागस्य **अथवा** V (भाषा II) भागस्य परीक्षां **संस्कृत**भाषया दातुमिच्छन्ति, **न** तु **द्वयो: भागयो:** ।
2. परीक्षार्थिभि: I, II, III भागानाम् उत्तराणि मुख्य-परीक्षा-पुस्तिकात: देयानि अपि च IV तथा V भागानाम् उत्तराणि तै: चिताभि: भाषाभि: ।
3. आंग्लभाषायां हिन्दीभाषायां च प्रश्ना: मुख्य-परीक्षा-पुस्तिकायां IV भागे तथा V भागे च प्रदत्ता: । भाषा-परिशिष्टानि भवद्भि: पृथक्तया याचितुं शक्यन्ते ।
4. अस्मिन्पृष्ठे च विवरणम् अङ्कयितुम् उत्तरपत्रे च चिह्नं अङ्कयितुं **केवलं नील (Blue/Black)-बाल-पाइन्ट- लेखन्या:** प्रयोग: अनुमत: ।
5. अस्या: भाषा-पुस्तिकाया: संकेतकं **P** वर्तते । एतच्च निश्चेतव्यं यदस्या: भाषा-परिशिष्ट-पुस्तिकाया: संकेतकम् उत्तरपत्रस्य **पृष्ठ-2** उपरि प्रकाशितेन संकेतेन साम्यं भजति । एतदपि निश्चेतव्यं यत् मुख्य-परीक्षा-पुस्तिकासंख्या उत्तरपत्रसंख्या च परस्परं साम्यं भजेते । यदि चात्र किमपि अन्तरमस्ति तदा छात्रेण निरीक्षकमहाभाग: सम्प्रार्थनीय: यत्स द्वितीयाम् भाषा-परिशिष्ट-परीक्षापुस्तिकाम् ददातु इति ।
6. अस्यां परीक्षापुस्तिकायाम् **द्वौ** भागौ स्त: - IV तथा V, एतेषु **60** वस्तुनिष्ठा: प्रश्ना: सन्ति, प्रत्येकं च एकमङ्कं धारयति :
   भाग: IV : भाषा I — (संस्कृत) *(प्रश्न संख्या 91 त: 120 पर्यन्तम्)*
   भाग: V : भाषा II— (संस्कृत) *(प्रश्न संख्या 121 त: 150 पर्यन्तम्)*
7. IV भाषा I भागे 30 प्रश्ना:, V भाषा II भागे च 30 प्रश्ना: सन्ति । अस्यां च परीक्षापुस्तिकायाम् केवलम् संस्कृतभाषया सम्बद्धा: प्रश्ना: सन्ति । **यदि भाषा I उत वा भाषा II इत्येतयो: भवता संस्कृत-अतिरिक्ते भाषे चिते, तदा तद्भाषासम्बद्धा परीक्षापुस्तिका याचनीया । यस्या: अपि भाषाया: प्रश्नानाम् उत्तराणि भवता प्रदीयन्ते, सा भाषा नूनम् आवेदनपत्रे अभीष्टभाषाभि: सह संवदेत् ।**
8. **परीक्षार्थिभि: भाग: V (भाषा II) कृते, भाषातालिकात: सा भाषा चयनीया या तै: भाषा I (भागे IV) चिताया: अभीष्टभाषात: भिन्ना स्यात् ।**
9. रफ़-कार्यं परीक्षापुस्तिकायाम् एतत्प्रयोजनार्थं निर्धारितस्थाने एव कार्यम् ।
10. सर्वाणि उत्तराणि OMR उत्तरपुस्तिकायामेव अङ्कनीयानि । सावधानमनसा चैतद् अङ्कनीयम् । उत्तरे परिवर्तनार्थं श्वेत-रञ्जकस्य प्रयोगो निषिद्ध: ।

परीक्षार्थिन: नाम : _____

अनुक्रमाङ्क: : अङ्केषु : _____

: शब्देषु : _____

परीक्षाकेन्द्रम् : _____

परीक्षार्थिन: हस्ताक्षरम् : _____ निरीक्षकस्य हस्ताक्षरम् : _____

Facsimile signature stamp of

Centre Superintendent _____

अभ्यर्थिनः **चतुर्थभागस्य** (Part-IV) प्रश्नानाम् **(प्र.सं**. 91-120) उत्तरं दद्युः, यदि तैः **संस्कृतं प्रथमभाषा**रूपेण (Language-I) चितम् ।

Candidates should attempt the questions from **Part-IV(Q.No. 91-120)**, if they have opted **Sanskrit** as **Language-I** only.

भाग – IV
भाषा – I
संस्कृतम्

अभ्यर्थिनः **चतुर्थ भागस्य** (Part-IV) प्रश्नानाम् (**प्र.सं.** 91-120) उत्तरं दद्युः, यदि तैः **संस्कृतं प्रथमभाषा**-रूपेण (Language-I) चितम् ।

संकेत : अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानां (91 - 99) विकल्पात्मकोत्तरेभ्यः उचिततमम् उत्तरं चित्वा लिखत :

पुरा वृत्रासुरः देवान् भृशमपीडयत् । इन्द्रादयः देवाः प्रजापतिमुपागच्छन् । तान् प्रजापतिः आगमनस्य कारणम् अपृच्छत् । देवाः अवदन् । प्रभो वृत्रासुरः अस्मान् पीडयति । तस्य शक्तेः समक्षं वयं स्थातुं न शक्नुमः । प्रजापतिः अभणत् – हरिः एव अस्मान् रक्षितुं समर्थः । तमेव शरणं गच्छामः ।

देवैः साकं वैकुण्ठं गत्वा प्रजापतिः सर्वं वृत्तान्तं न्यवेदयत् । तत् श्रुत्वा हरिः अकथयत् – भोः प्रजापते ! देवाः महर्षेः दधीचेः अन्तिकं गत्वा तस्मात् अस्थियाचनं कुर्वन्तु । तस्य अस्थिभिः वज्रायुधं घटयत । तेन वृत्रासुरं हन्तुम् असुरान् च जेतुं पारयिष्यथ ।

ततः सर्वे देवाः दधीचेः तपोवनमगच्छन् । तस्य तपोवनं कपीनां क्रीडाभिः हरिणानां विहारैः अलीनां गुञ्जनैः च रमणीयम् आसीत् । देवाः दधीचेः आश्रमं प्राविशन् । तत्र ऋषिभिः परिवृतम् देदीप्यमानं दधीचिम् अपश्यम् ।

91. असमर्थः इति पदस्य विलोमशब्दः अनुच्छेदे प्रयुक्तः तच्चित्वा लिखत –

(1) बिल्वपत्रम्

(2) अमृतापत्रम्

(3) समर्थः

(4) श्रीकण्ठः

92. 'क्त्वा' प्रत्ययान्तपदं चित्वा लिखत –

(1) हन्तुम्

(2) जेतुम्

(3) श्रुत्वा

(4) गन्तुम्

93. प्रवेशं कृतवन्तः इति पदस्य पर्यायशब्दः अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः । तच्चित्वा लिखत

(1) अपतम्

(2) प्राविशन्

(3) जघान्

(4) अपठन्

94. देवाः कैः परिवृतं देदीप्यमानं दधीचिम् अपश्यम् ?

(1) फलैः

(2) ऋषिभिः

(3) जलैः

(4) अग्निभिः

95. अस्थिभिः किम् घटयत ?

(1) गुटिकाम्

(2) वज्रायुधम्

(3) गदायुधम्

(4) गोलायुधम्

96. वानराणाम् इति पदस्य पर्यायशब्दः अत्रानुच्छेदे प्रयुक्तः । तच्चित्वा लिखत

(1) अलीनाम्

(2) कपीनाम्

(3) हरिणानाम्

(4) नदीनाम्

97. वृत्रासुरं हन्तुम् असुरान् च जेतुं पारयिष्यथ इति प्रजापतिं कः उक्तवान् ?

(1) दधीचिः

(2) ऋषिः

(3) हरिः

(4) वृत्रासुरः

98. देवान् कः अपीडयत् ?

(1) वृत्रासुरः

(2) निम्बवृक्षः

(3) कीलनाख्या नदी

(4) पर्वतशिखरः

99. तुमुन् प्रत्ययान्त शब्दः कः ?

(1) काण्डम्

(2) स्थातुम्

(3) सिंहासनम्

(4) प्रजापतिः

अधोलिखितान् श्लोकान् पठित्वा प्रश्नानां (100 – 105) विकल्पात्मकोत्तरेभ्यः उचिततमम् उत्तरं चित्वा लिखत –

अन्नदानात्परं दानं विद्यादानमतः परम्

अन्नेन क्षणिका तृप्तिः यावज्जीवं च विद्यया ।। 1 ।।

पुस्तकस्था तु या विद्या परहस्तगतं धनम् ।

कार्यकाले समुत्पन्ने न सा विद्या न तद्धनम् ।। 2 ।।

अधमा धनमिच्छन्ति धनमानौ च मध्यमाः ।

उत्तमा मानमिच्छन्ति मानो हि महतां धनम् ।। 3 ।।

साक्षरं पुरुषं दृष्ट्वा यो नरो नाभिमन्यते ।

बलीवर्दसमो लोके खुरशृंगविवर्जितः ।। 4 ।।

वृथावृष्टिः समुद्रेषु वृथा तृप्तस्य भोजनम् ।

वृथा दानं समर्थस्य वृथा दीपो दिवापि च ।। 5 ।।

यस्मिन् देशे न सम्मानो न प्रीतिर्न च बान्धवाः ।

न च विद्यागमः कश्चित् न तत्र दिवसं वसेत् ।। 6 ।।

100. कीदृशं धनं कार्यकाले लाभप्रदं न भवति ?

(1) मातुः हस्तगतम्

(2) पितुः हस्तगतम्

(3) परहस्तगतम्

(4) निजहस्तगतम्

101. मानः केषां धनं भवति ?

(1) पशूनाम्

(2) पक्षिणाम्

(3) महताम्

(4) क्षुद्राणाम्

102. क्त्वा प्रत्ययान्तपदं चित्वा लिखत

(1) दृष्ट्वा

(2) अभिनन्यते

(3) इच्छन्ति

(4) तृप्तिः

103. 'सागरेषु' इति पदस्य पर्यायपदं श्लोके प्रयुक्तम् । तच्चित्वा लिखत –

(1) समुद्रेषु

(2) अरण्येषु

(3) विहगेषु

(4) सिंहेषु

104. अपमानः इति पदस्य विलोमशब्दः श्लोके प्रयुक्तः । तच्चित्वा लिखत –

(1) पानः

(2) सम्मानः

(3) जलपानम्

(4) भोजनम्

105. यावज्जीवं तृप्तिः कया भवति ?

(1) अन्नेन

(2) इक्षुरसेन

(3) पेप्सीपानेन

(4) विद्यया

106. प्रथमकक्षायाः भाषापुस्तके आदौ वर्णमाला दीयते, ततः द्वयक्षरशब्दाः, अनन्तरं त्र्यक्षरशब्दाः अनन्तरं च कथाः कविताः च । एवं पुस्तके का पद्धतिः अनुसृता ?

(1) ऊर्ध्वगामी – पद्धतिः (Bottom up approach)

(2) अधोगामी – पद्धतिः (Top-down approach)

(3) अनुशासनात्मक पद्धतिः (Disciplinary approach)

(4) पाठ्यचर्यारूपरेखापद्धतिः (Curriculum Framework approach)

107. एका पठनगतसमस्या अस्ति _____

(1) डिस्लेक्सिया (Dyslexia)

(2) डिस्ग्राफिया (Dysgraphia)

(3) डिस्कालकुलिया (Dyscalculia)

(4) डिस्फोरिया (Dysphoria)

108. कक्षायां लेखनस्य प्रारम्भं कर्तुं शिक्षकः _____

(1) विषयोपरि मन्थनं कृत्वा विचाराणां निर्माणं कर्तुं छात्रान् निर्दिशेत् ।

(2) कृष्णफलके विषयोपरि लिखितं परिच्छेदम् अनुलेखितुं छात्रान् निर्दिशेत् ।

(3) विद्यालयम् आगमनात् पूर्वं विभिन्नान् परिच्छेदान् पठितुं छात्रान् निर्दिशेत् ।

(4) सुन्दरहस्ताक्षरेण लेखितुं छात्रान् निर्दिशेत् ।

109. बालेन मातृभाषायाः अधिग्रहणं भवति प्रमुखतया _____

(1) श्रवणेन ।

(2) सम्भाषणेन ।

(3) लेखनेन ।

(4) औपचारिक-शिक्षणव्यवस्थया ।

110. उत्पादककौशलेषु कस्य समावेशः अस्ति ?

(1) पठनलेखने

(2) पठनश्रवणे

(3) लेखनसम्भाषणे

(4) श्रवणसम्भाषणे

111. करुणा-नाम्ना तृतीयकक्षायाः शिक्षिका एकां कवितां पाठयित्वा कक्षा छात्रान् किञ्चित् कार्यं ददाति । अधोलिखितेषु किं कार्यं तया दीयताम् येन छात्राः सक्रियरूपेण भागग्रहणं कुर्युः ?

(1) कवितायाः अन्ते प्रदत्तानां प्रश्नानाम् उत्तरं लेखितुं छात्रेभ्यः निर्दिशेत् ।

(2) समूहे विभज्य कवितायाः स्वव्याख्यां दातुं छात्रेभ्यः निर्दिशेत ।

(3) यथा पाठे दत्तम् अस्ति तथा कवितायाः प्रत्येकं पंक्तेः कण्ठस्थीकरणं कर्तुं छात्रेभ्यः निर्दिशेत् ।

(4) कवितायाः नवीनशब्दान् प्रयुज्य वाक्यानि निर्मातुं छात्रेभ्यः निर्दिशेत् ।

112. भाषायाः अधिग्रहण-विषये का उक्तिः समीचीना

(1) भाषाम् अधिग्रहीतुं बालानां जन्मजाता शक्तिः नास्ति ।

(2) यदा बालाः विद्यालयम् आगच्छन्ति, तदा ते भाषायाः अधिगमं कुर्वन्ति ।

(3) प्रत्येकं बालस्य भाषाधिग्रहणस्य जन्मजाता शक्तिः अस्ति ।

(4) बालाः विभिन्नस्रोतोभ्यः भाषायाः अधिगमं कुर्वन्ति ।

113. एकस्याः भाषायाः अधिगमार्थम् अधस्तनेषु कस्य महत्त्वं सर्वाधिकम् ?

(1) अध्ययनाध्यापनसामग्रीणाम् उपयोगः (Use of TLM)

(2) सामाजिकसंवादः

(3) पुस्तकानाम् पठनम्

(4) चलच्चित्राणां नाटकानां वा प्रेक्षणम्

114. कस्मिंश्चित् पाठे उपस्थितस्य चित्रस्य प्रतिकृतिः वा कथं प्रयोगः क्रियते ?

(1) पाठ्यपुस्तकेषु पाठेषु च प्रतिकृतीनाम् उपस्थितेः इदानीं चलनम् (trend) अस्ति ।

(2) एतत् पाठ्यपुस्तकम् आकर्षकं करोति ।

(3) एतत् पुस्तकस्य अदृश्यसंकल्पनानाम् अवबोधे साहायं करोति ।

(4) पाठस्य रचना कठिना भवति, किन्तु तस्य चित्राणाम् अङ्कनं सरलम् ।

115. छात्रान् उत्कृष्टलेखकान् कर्तुं शिक्षकः कुत्र अधिकं ध्यानं दद्यात् यस्य महत्त्वं सर्वाधिकम्

(1) हस्ताक्षरम्

(2) व्याकरणम्

(3) अभिव्यक्तिः

(4) शब्दावधिः

116. 'डिस्लेक्सिया' इति अस्ति _____

(1) मानसिकविकारः

(2) व्यावहारिकविकारः

(3) गाणितिकविकारः

(4) पठनसम्बन्धि-विकारः

117. एकस्य पाठस्य पठनसमये अधोलिखितेषु किम् अत्यावश्यकम् ?

(1) शुद्धोच्चारणेन सह पठनम्

(2) विरामचिह्नानां शुद्धतया प्रयोगः

(3) पाठस्य अर्थावबोधः

(4) शीघ्रतया पठनम्

118. द्वितीयकक्षायाः शिक्षिका 'ताशा' छात्राणां शब्दभण्डारवर्धने बहुबलं ददाति । शब्दभण्डारवृद्धयर्थं तया कः उपायः अवलम्ब्येत ?

(1) नूतनपाठस्य पठनात् पूर्वं छात्रैः सर्वे शब्दाः स्मर्तव्याः

(2) दत्तसन्दर्भे छात्राः नूतनशब्दानाम् अर्थानाम् अनुमानं कुर्वन्तु

(3) प्रत्येकं नूतनस्य कठिनस्य वा शब्दस्य कृते छात्राः शब्दकोषं पश्यन्तु

(4) छात्राः पाठे प्रत्येकं नूतनशब्दस्य अधोरेखाङ्कनं कुर्वन्तु तथा च तान् कण्ठस्थीकुर्वन्तु ।

119. द्वितीयकक्षायाः शिक्षिका कक्षायां भावभङ्गिमया अभिव्यक्त्या च सह एकां बहुरुचिकरां कथां श्रावयति । ततः अनन्तरं सा कांश्चन छात्रान् तां कथां स्वशब्दैः पुनः कथयितुं निर्दिशति । एवं सा आकलनं करोति _____

(1) श्रवणावबोधस्य

(2) सम्भाषणावबोधस्य

(3) पठनावबोधस्य

(4) लेखनावबोधस्य

120. कक्षायां मुद्रणसमृद्धवातावरणम् (Print rich environment) इत्यस्य अभिप्रायः –

(1) कक्षायाः भित्तयः रङ्गिताः सन्ति ।

(2) पाठितेन विषयेण सम्बन्धितानां लिखितसामग्रीणां भित्तिषु आलेखनम् (Pasting)

(3) स्थूलतरैः अक्षरैः वर्णमालायाः स्फोरकपत्राणां भित्तिषु आलेखनम् (Pasting)

(4) सुन्दरकविताभिः तासां चित्रैः च भित्तीनाम् आलेपनम् (Painting)

अभ्यर्थिन: **पञ्चमभागस्य** (Part-V) प्रश्नानाम् **(प्र.सं**. 121-150) उत्तरं दद्यु:, यदि तै: **संस्कृतं द्वितीयभाषा** (Language-II) रूपेण चितम् ।

Candidates should attempt the questions from **Part-V (Q.No.121-150),** if they have opted **Sanskrit** as **Language-II** only.

भाग – V
भाषा – II
संस्कृत

अभ्यर्थिनः **पञ्चमभागस्य** (Part-V) प्रश्नानाम् (**प्र.सं.** 121-150) उत्तरं दद्युः, यदि तैः **संस्कृतं द्वितीयभाषा** (Language-II) रूपेण चितम् ।

निर्देश : अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितप्रश्नानां (121 – 128) विकल्पात्मकोत्तरेषु उचिततमम् उत्तरं चित्वा लिखत –

कस्मिंश्चिन्नगरे मन्थरको नाम तन्तुवायः प्रतिवसति स्म । कदाचित् तस्य सर्वाणि उपकराणि भग्नानि । ततः कुठारमादाय सः काष्ठार्थं वनं गतः । वने एकं शिंशपापादपं अपश्यत् । सः चिन्तितवान् – महानयं वृक्षः दृश्यते । तदनेन कर्तितेन प्रभूतानि पटकर्मोपकरणानि भविष्यन्ति ।

इति विचार्य सः तस्योपरि कुठारम् उत्क्षिप्तवान् । तस्मिन् वृक्षे कश्चित् यक्षः समाश्रित आसीत् । सः तं तन्तुवायम् उक्तवान् – भोः ! अयं पादपः मम आश्रयः भवति । तस्मादयं सर्वथा रक्षणीयः । यतोऽहमत्र सौख्येन तिष्ठामि । तदाकर्ण्य तन्तुवायः आह – भोः ! अहं किं करोमि । काष्ठसामग्रीं विना मे कुटुम्बः बुभुक्षया पीड्यते । तस्मात्त्वम् अन्यत्र गम्यताम् । अहम् एनं कर्तिष्यामि । यक्ष आह – भोः ! अहं तुष्टोऽस्मि । तत्प्रार्थ्यतामभीष्टम् एनं पादपं च रक्ष । तदा तन्तुवायः अवदत् – इदानीं स्वगृहं गत्वा स्वमित्रं स्वभार्याम् च पृष्ट्वा आगमिष्यामि । यक्षः अनुमतिं दत्तवान् ।

121. कुठारमादाय सः वनं किमर्थं गतः ?

(1) धनार्थम्
(2) बलार्थम्
(3) काष्ठार्थम्
(4) भ्रमणार्थम्

122. 'अचिन्तयत्' इति पदस्य समानार्थकः शब्दः अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः । तच्चित्वा लिखत

(1) चिन्तितवान्
(2) पठितवान्
(3) लिखितवान्
(4) दृष्टवान्

123. 'तरुः' इति पदस्य पर्यायः भवति

(1) वृक्षः
(2) नदी
(3) जम्बीरम्
(4) भ्रमरः

124. 'अल्पानि' इति पदस्य विलोमशब्दः अनुच्छेदे प्रयुक्तः । तच्चित्वा लिखत –

(1) प्रभूतानि
(2) नारिकेलम्
(3) कूष्माण्डम्
(4) भर्तृहरिः

125. रक्षायाः योग्यः इत्यर्थे कः पदः अनुच्छेदे प्रयुक्तः तच्चित्वा लिखत –

(1) पठनीयः

(2) दर्शनीयः

(3) रक्षणीयः

(4) सेचनीयः

126. 'परिवारः' इति शब्दस्य समानार्थकः शब्दः अनुच्छेदे प्रयुक्तः । तच्चित्वा लिखत

(1) ग्रामः

(2) देशः

(3) कुटुम्बः

(4) जलराशिः

127. भोः ! अहं तुष्टोऽस्मि इति कः अवदत् ?

(1) तन्तुवायः

(2) यक्षः

(3) यक्षमित्रम्

(4) यक्षपत्नी

128. तन्तुवायस्य नाम किम् आसीत् ?

(1) यक्षः

(2) मन्थरकः

(3) मुद्गिलः

(4) आतपः

अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारित – प्रश्नानां (129 - 135) विकल्पात्मकोत्तरेभ्यः उचिततमम् उत्तरं चित्वा लिखत –

उदयनः नाम कोऽपि भूपः आसीत् । एकदा सः निजभवने सुखं सुप्तः । तदा सः स्वप्ने त्रीन् मूषकान् अपश्यत् । तेषु एकः पुष्टाङ्गः, अपरः कृशतनुः तृतीयस्तु सर्वथा अन्धः एव आसीत् । प्रातः प्रतिबुध्य उदयनः विख्यातं शकुनज्ञम् आहूय तम् अपृच्छत् 'भद्र अद्य प्रत्यूषे मया एकः स्वप्नः दृष्टः । अहं त्रीन् मूषकानपश्यम् । तेषु एकः पुष्टाङ्गः, अपरः कृशतनुः तृतीयः तु सर्वथा अन्धः एव आसीत् । अस्य स्वप्नस्य कः अर्थः इति कथय ।

शकुनज्ञः प्रत्युत्पन्नमतिः आसीत् सः नृपम् अवदत् हे राजन् ! यः पुष्टाङ्गः मूषकः तं त्वं स्वसचिवम् अवगच्छ । यः कृशतनुः मूषकः तम् आत्मनः प्रजाजनं मन्यस्व । यः सर्वथा अन्धः तं तु आत्मानमेव अवगच्छ ।

129. शकुनं जानाति इत्यस्य कृते कः शब्दः भवति ?

(1) शकुनज्ञः

(2) मन्त्रज्ञः

(3) रोगज्ञः

(4) मित्रज्ञः

130. 'सर्वप्रकारेण' इत्यस्य कृते कः शब्दः अनुच्छेदे प्रयुक्तः तच्चित्वा लिखत –

(1) अन्यथा

(2) यथा

(3) सर्वथा

(4) यथा तथा

131. जानीहि इत्यस्य पदस्य कृते कः शब्दः अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः । तल्लिखत

(1) अवगच्छ

(2) अनुगच्छ

(3) अनुचर

(4) अनुधाव

132. अल्पज्ञातः इति पदस्य विलोमशब्दः अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः तच्चित्वा लिखत

(1) विख्यातः

(2) न ख्यातः

(3) अज्ञातः

(4) हरिः

133. स्वीकुरुष्व इति पदस्य समानार्थकः शब्द अनुच्छेदेऽस्मिन् प्रयुक्तः तच्चित्वा लिखत

(1) मन्यस्व

(2) न मन्यस्व

(3) धावतु

(4) पठतु

134. भूपस्य नाम किम् आसीत् ?

(1) चत्वरः

(2) उदयनः

(3) जाबालिः

(4) कपोतः

135. तृतीयः मूषकः कथमासीत् ?

(1) पुष्टाङ्गः

(2) कृशाङ्गः

(3) सर्वथा अन्धः

(4) सर्वथा अजः

136. कश्चिद् विषयमधिकृत्य स्वतन्त्रतया लेखितुं चतुर्थकक्षायाः छात्रान् शिक्षकः नियोजयितुं शक्नोति, यदि सः विषयः सम्बद्धः अस्ति ____

(1) सामाजिकसमस्याभिः

(2) राष्ट्रैक्येन

(3) वैयक्तिकजीवनेन

(4) वातावरणसमस्याभिः

137. अनौपचारिक-माध्यमेन कस्याश्चिद् भाषायाः अधिगमार्थम् अधोलिखितेषु कस्य समावेशः अस्ति ?

(1) भाषाप्रयोगशालायाः

(2) गृहपरिवेशस्य

(3) भाषाप्रशिक्षणकेन्द्रस्य

(4) विद्यालयस्य

138. पूर्वपठितायाः कथायाः पुनःकथनार्थम् छात्रेभ्यः निर्दिश्य शिक्षकः आकलयितुं समर्थो भवेत् _____

(1) स्मृतिशक्तिम्

(2) अवबोधम्

(3) उच्चारणम्

(4) वर्तनीम्

139. लेखनविषयकः व्यतिक्रमः कथ्यते _____

(1) डिस्लेक्सिया (dyslexia)

(2) डिस्ग्राफिया (dysgraphia)

(3) डिस्काल्कुलिया (dyscalculia)

(4) डिस्फोरिया (dysphoria)

140. पठनं नाम न केवलं लिखितपाठस्य उच्चारणम् अपितु एतद् अपि महत्त्वपूर्णं यत् कश्चित् _____

(1) स्फुटवक्ताऽपि भवेत् ।

(2) पाठस्य अर्थस्य अवबोधं कुर्यात् ।

(3) नवीनशब्दानाम् नवीनवाक्यरचनायाः च अधिगमं कुर्यात् ।

(4) नवीनशब्दानाम् उच्चारणगतसमस्याः दूरीकुर्यात् ।

141. प्राथमिककक्षायाः छात्राणां कृते मातृभाषया एव पाठनं स्यात् इति संस्तुतम् अस्ति । तेन _____

(1) प्रान्तीयकथितभाषायाः प्रोत्साहनं भवेत् ।

(2) नैसर्गिकवातावरणस्य निर्माणं भवेत् ।

(3) यतः छात्राः कामपि भाषाम् अवगन्तुं न शक्नुवन्ति ।

(4) छात्रेषु सर्जनशक्तेः वृद्धिः भविष्यति ।

142. प्रथमकक्षायाः कृते भाषायाः पाठ्यपुस्तके प्रारम्भे कविताः कथाः च दत्ताः सन्ति, अनन्तरं च अक्षराणां लेखनम् । एवं तत् पुस्तकं कां प्रणालीम् अनुसरति ?

(1) ऊर्ध्वगामी – प्रणालीम् (Bottom-up approach)

(2) अधोगामी – प्रणालीम् (Top-down approach)

(3) अनुशासनात्मक – प्रणालीम् (Disciplinary approach)

(4) पाठ्चर्यारूपरेखा – प्रणालीम् (Curriculum Framework approach)

143. अधोलिखितेषु का उक्तिः समीचीना ?

(1) प्रथमकक्षायाः छात्राः आङ्गलभाषायाः किञ्चिदपि न जानन्ति ।

(2) अनुभवानां महत्कोषेण सह बालाः विद्यालयम् आगच्छन्ति ।

(3) बालाः यदा विद्यालयम् आगच्छन्ति, तदा ते रिक्तफलकम् (blank slate) इव भवन्ति ।

(4) शब्दानां समूहस्य रटनं कारयित्वा शिक्षकः बालान् भाषां पाठयेत् ।

144. बालः स्वाभाविकतया तस्य प्रथमां भाषाम् _____

(1) अधिगच्छति (learns)

(2) अनुकरोति (imitates)

(3) अधिग्रहणं करोति (acquires)

(4) पुनर्बलनं करोति (reinforces)

145. अधोलिखितेषु किं ग्रहणात्मककौशलम् अस्ति ?

(1) श्रवणं सम्भाषणं च

(2) श्रवणं पठनं च

(3) पठनं लेखनं च

(4) पठनं सम्भाषणं च

146. शिक्षिका विशेषणविषये व्याख्यानं करोति । सा तदा सर्वान् छात्रान् प्रत्येकं न्यूनातिन्यूनम् एकं स्वगुणं वर्णयितुं निर्दिशति । अनन्तरं च तस्य लक्षणं ददाति । अयं विधिः कथ्यते _____

(1) आगमनविधिः (Inductive Method)

(2) निगमनविधिः (Deductive Method)

(3) समग्रशारीरिकप्रतिक्रियाविधिः (Total Physical Response Method)

(4) निमज्जनविधिः (Immersion Method)

147. शिक्षकस्य साहाय्येन औपचारिकतया का भाषा अधिगम्यते ?

(1) प्रथमभाषा

(2) द्वितीयभाषा

(3) मातृभाषा

(4) गृहभाषा

148. बालान् नवीनशब्दान् पाठयितुं शिक्षिका प्रकृतवस्तूनाम् उपयोगं करोति यतः _____

(1) वस्तुभिः एव वयं नवीनशब्दान् पाठयितुं शक्नुमः ।

(2) एतेन शब्दानां शुद्धवर्तन्याः पाठने सहायता भवति ।

(3) एतेन प्रकृतजीवने दृष्टैः वस्तुभिः सह शब्दानां सम्बन्धस्थापने छात्राणां सहायता भवति ।

(4) बालशिक्षार्थिनः निराकारचिन्तने समर्थाः न सन्ति । तस्मात् प्रकृतवस्तूनि तेषाम् अधिगमे साहाय्यं कुर्वन्ति ।

149. भाषायाः पाठ्यचर्चायां साहित्यस्य समावेशः स्यात् । यतः _____

(1) इदं नैसर्गिकभाषायाः (authentic language) पठनपाठनस्य माध्यमम् अस्ति ।

(2) इदं विद्यार्थिनः आलोचनाक्षमतां वर्धयति ।

(3) छात्राणां पाठ्यक्रमभारं न्यूनं करोति ।

(4) नवीनशब्दानां ज्ञाने छात्राणां साहय्यं करोति ।

150. भाषायाः कक्षायां कथाकथनस्य महत्त्वपूर्णभूमिका वर्तते, यतः _____

(1) एतत् नैतिकशिक्षणं ददाति ।

(2) आमोदस्य प्रभूतं स्रोतः अस्ति ।

(3) शिक्षकस्य विश्रामार्थं सहायतां करोति ।

(4) एतत् भाषायाः समग्रं रूपं प्रस्तौति ।

अवधानपूर्वकम् एते निर्देशा : मनसि धारणीया :

1. विभिन्नप्रश्नानाम् उत्तरं कथं प्रदेयमिति प्रश्नपत्रे व्याख्यातम् अस्ति । प्रश्नानाम् उत्तरलेखनात् पूर्वं तत् अवश्यं पठनीयम् ।
2. प्रत्येकं प्रश्नार्थं चत्वारि वैकल्पिकोत्तराणि निर्दिष्टानि, तेषु समुचितोत्तरप्रदानार्थं OMR उत्तरपुस्तिकाया: पृष्ठे-2 केवलम् एकमेव वृत्तं पूर्णरूपेण नील **(Blue/Black)**-बाल-पाइन्ट-लेखन्या प्रपूरणीयम् । एकवारम् उत्तरांकनादनन्तरं न तत्परिवर्तयितुं शक्यते ।
3. परीक्षार्थिभि: उत्तरपत्रं नैव तिर्यक्करणीयम्, न च कथंकारमपि तद् अन्यथाप्रकारेण अङ्कनीयम् । परीक्षार्थी स्वीयानुक्रमाङ्कं उत्तरपत्रे निर्धारितस्थानातिरिक्तम् अन्यत्र कुत्रापि न लिखेत् ।
4. परीक्षापुस्तिकाया: उत्तरपत्रकस्य च प्रयोग: सावधानं करणीय: । कस्यामपि परिस्थितौ (केवलं तां परिस्थितिं विहाय यदा परीक्षापुस्तिकाया: उत्तरपत्रस्य च सङ्केतके सङ्ख्यायां वा भिन्नता दृश्यते) द्वितीय-परीक्षापुस्तिका नोपलभ्या एव ।
5. परीक्षापुस्तिकायाम् उत्तरपत्रे च प्रदत्त-सङ्केतक-सङ्ख्या परीक्षार्थिभि: उपस्थितिपत्रके सम्यक्रीत्या अवश्यमेव लेखनीया ।
6. ओ.एम.आर. (OMR) उत्तरपत्रिकायां कूटस्थ (Coded) सूचनानां पठनं यन्त्रद्वारा भविष्यति । अत: कापि सूचना असम्पूर्णा न स्यात् । तथैव प्रवेशपत्रस्यसूचनात: भिन्ना सूचना न प्रदेया ।
7. प्रवेशपत्रं विहाय अन्य-मुद्रित-लिखित-पाठ्यसामग्री कर्गदचिटिकां 'पेजरम्' इति चलदूरभाषां, विद्युत्-उपकरणानि अथवा कामपि अन्यसामग्रीं परीक्षाभवनं कक्षं वा नेतुम् अनुमति: न अस्ति ।
8. परीक्षा गृहे/प्रकोष्ठे मोबाइलयन्त्रं वेतारसूचनायन्त्रं (स्वीच अफ कृत्वा अपि) अन्यानि च प्रतिबन्धितवस्तूनि नैव आनेतव्यानि । एतस्य नियमस्य उल्लङ्घनम् अनुचितमार्गावलम्बनम् इति विधास्यते यस्य कृते दण्डस्य विधानम् अस्ति । परीक्षात: निष्कासनम् अपि भवितुम् अर्हति ।
9. निरीक्षणसमये परीक्षार्थिभि: प्रवेशपत्रं निरीक्षकाय अवश्यं दर्शनीयम् ।
10. केन्द्र-अधीक्षकस्य निरीक्षकस्य वा अनुमतिं विना परीक्षार्थिभि : स्थानं न परित्यक्तव्यम् ।
11. कार्यरतनिरीक्षकाय उत्तरपत्रं दत्त्वा उपस्थितिपत्रके च हस्ताक्षरं पुन: कृत्वा एव परीक्षार्थिभि: परीक्षाभवनं कक्षं वा परित्यक्तव्यम् न अन्यथा । यदि केनापि परीक्षार्थिना उपस्थितिपत्रिकायां पुन: हस्ताक्षरं न क्रियते तर्हि 'परीक्षार्थिना उत्तरपत्रकं न दत्तम्' इति अभिप्राय: । इदम् अनुचितसाधनानां प्रयोगस्य रूपम् इति मन्तव्यम् ।
12. वैद्युत-हस्तचालित-परिकलकस्य उपयोग: सर्वथा वर्जित: ।
13. परीक्षाभवने कक्षे वा अनुकूलाचरणाय परीक्षार्थिन: सङ्घटनस्य सर्वै: नियमै: विनियमै: वा नियमिता: । अनुचितसाधनानाम् उपयोगेन सम्बद्धा: निर्णया: सङ्घटनस्य नियम-विनियम-अनुवर्तनीया: एव ।
14. कस्यामपि परिस्थितौ परीक्षापुस्तिकाया: उत्तरपत्रकस्य वा कोऽपि भाग: पृथक् न करणीय: ।
15. **परीक्षासम्पन्नानन्तरं परीक्षार्थिन: परीक्षाभवन-परित्यजनात् पूर्वं उत्तरपत्रं कक्षनिरीक्षकाय अवश्यमेव प्रदास्यन्ति । परीक्षार्थिन: इमाम् प्रश्नपुस्तिकां नेतुम् अनुमता: ।**

निम्नलिखित निर्देशों को ध्यान से पढ़ें :

1. जिस प्रकार से विभिन्न प्रश्नों के उत्तर दिए जाने हैं उसका वर्णन परीक्षा पुस्तिका में किया गया है, जिसे आप प्रश्नों का उत्तर देने से पहले ध्यान से पढ़ लें ।
2. प्रत्येक प्रश्न के लिए दिए गए चार विकल्पों में से सही उत्तर के लिए OMR उत्तर पत्र के **पृष्ठ-2** पर केवल एक वृत्त को ही पूरी तरह **काले/नीले बॉल पॉइन्ट पेन** से भरें । एक बार उत्तर अंकित करने के बाद उसे बदला नहीं जा सकता है ।
3. परीक्षार्थी सुनिश्चित करें कि इस उत्तर पत्र को मोड़ा न जाए एवं उस पर कोई अन्य निशान न लगाएँ । परीक्षार्थी अपना अनुक्रमांक उत्तर-पत्र में निर्धारित स्थान के अतिरिक्त अन्यत्र न लिखें ।
4. परीक्षा पुस्तिका एवं उत्तर पत्र का ध्यानपूर्वक प्रयोग करें, क्योंकि किसी भी परिस्थिति में (केवल परीक्षा पुस्तिका एवं उत्तर पत्र के संकेत या संख्या में भिन्नता की स्थिति को छोड़कर) दूसरी परीक्षा पुस्तिका उपलब्ध नहीं करायी जाएगी ।
5. परीक्षा पुस्तिका / उत्तर पत्र में दिए गए परीक्षा पुस्तिका संकेत व संख्या को परीक्षार्थी सही तरीके से हाज़िरी-पत्र में लिखें ।
6. OMR उत्तर पत्र में कोडित जानकारी को एक मशीन पढ़ेगी । इसलिए कोई भी सूचना अधूरी न छोड़ें और यह प्रवेश-पत्र में दी गई सूचना से भिन्न नहीं होनी चाहिए ।
7. परीक्षार्थी द्वारा परीक्षा हॉल/कक्ष में प्रवेश-पत्र के सिवाय किसी प्रकार की पाठ्य-सामग्री, मुद्रित या हस्तलिखित, कागज़ की पर्चियाँ, पेजर, मोबाइल फोन, इलेक्ट्रॉनिक उपकरण या किसी अन्य प्रकार की सामग्री को ले जाने या उपयोग करने की अनुमति नहीं है ।
8. मोबाइल फोन, बेतार संचार युक्तियाँ (स्वीच ऑफ अवस्था में भी) और अन्य प्रतिबंधित वस्तुएँ परीक्षा हॉल/कक्ष में नहीं लाई जानी चाहिए । इस सूचना का पालन न होने पर इसे परीक्षा में अनुचित साधनों का प्रयोग माना जाएगा और उनके विरुद्ध कार्यवाही की जाएगी, परीक्षा रद्द करने सहित ।
9. पूछे जाने पर प्रत्येक परीक्षार्थी, निरीक्षक को अपना प्रवेश-पत्र दिखाएँ ।
10. केन्द्र अधीक्षक या निरीक्षक की विशेष अनुमति के बिना कोई परीक्षार्थी अपना स्थान न छोड़ें ।
11. कार्यरत निरीक्षक को अपना उत्तर पत्र दिए बिना एवं हाज़िरी-पत्र पर दुबारा हस्ताक्षर किए बिना परीक्षार्थी परीक्षा हॉल/कक्ष नहीं छोड़ेंगे । यदि किसी परीक्षार्थी ने दूसरी बार हाज़िरी-पत्र पर हस्ताक्षर नहीं किए, तो यह माना जाएगा कि उसने उत्तर पत्र नहीं लौटाया है और यह अनुचित साधन का मामला माना जाएगा । **परीक्षार्थी अपने बाएँ हाथ के अंगूठे का निशान हाज़िरी-पत्र में दिए गए स्थान पर अवश्य लगाएँ ।**
12. इलेक्ट्रॉनिक / हस्तचालित परिकलक का उपयोग वर्जित है ।
13. परीक्षा हॉल/कक्ष में आचरण के लिए परीक्षार्थी बोर्ड के सभी नियमों एवं विनियमों द्वारा नियमित हैं । अनुचित साधनों के सभी मामलों का फैसला बोर्ड के नियमों एवं विनियमों के अनुसार होगा ।
14. किसी हालत में परीक्षा पुस्तिका और उत्तर पत्र का कोई भाग अलग न करें ।
15. **परीक्षा सम्पन्न होने पर, परीक्षार्थी हॉल / कक्ष छोड़ने से पूर्व उत्तर पत्र कक्ष-निरीक्षक को अवश्य सौंप दें । परीक्षार्थी अपने साथ इस परीक्षा पुस्तिका को ले जा सकते हैं ।**

READ THE FOLLOWING INSTRUCTIONS CAREFULLY:

1. The manner in which the different questions are to be answered has been explained in the Test Booklet which you should read carefully before actually answering the questions.
2. Out of the four alternatives for each question, only one circle for the correct answer is to be darkened completely with **Black/Blue Ball Point Pen** on **Side-2** of the OMR Answer Sheet. The answer once marked is not liable to be changed.
3. The candidates should ensure that the Answer Sheet is not folded. Do not make any stray marks on the Answer Sheet. Do not write your Roll No. anywhere else except in the specified space in the Answer Sheet.
4. Handle the Test Booklet and Answer Sheet with care, as under no circumstances (except for discrepancy in Test Booklet Code or Number and Answer Sheet Code or Number), another set will be provided.
5. The candidates will write the correct Test Booklet Code and Number as given in the Test Booklet / Answer Sheet in the Attendance Sheet.
6. A machine will read the coded information in the OMR Answer Sheet. Hence, no information should be left incomplete and it should not be different from the information given in the Admit Card.
7. Candidates are not allowed to carry any textual material, printed or written, bits of papers, pager, mobile phone, electronic device or any other material except the Admit Card inside the examination hall/ room.
8. Mobile phones, wireless communication devices (even in switched off mode) and the other banned items should not be brought in the examination halls/ rooms. Failing to comply with this instruction, it will be considered as using unfair means in the examination and action will be taken against them including cancellation of examination.
9. Each candidate must show on demand his / her Admit Card to the Invigilator.
10. No candidate, without special permission of the Centre Superintendent or Invigilator, should leave his / her seat.
11. The candidates should not leave the Examination Hall/ Room without handing over their Answer Sheet to the Invigilator on duty and sign the Attendance Sheet twice. Cases where a candidate has not signed the Attendance Sheet second time will be deemed not to have handed over the Answer Sheet and dealt with as an unfair means case. **The candidates are also required to put their left hand THUMB impression in the space provided in the Attendance Sheet.**
12. Use of Electronic / Manual Calculator is prohibited.
13. The candidates are governed by all Rules and Regulations of the Board with regard to their conduct in the Examination Hall/Room. All cases of unfair means will be dealt with as per Rules and Regulations of the Board.
14. No part of the Test Booklet and Answer Sheet shall be detached under any circumstances.
15. **On completion of the test, the candidate must hand over the Answer Sheet to the Invigilator in the Hall / Room.** ***The candidates are allowed to take away this Test Booklet with them.***